

Asia: VN/27263/2023

## **Lausuntopyyntö nuorisorangaistussääntelyn kehittämistä koskevasta työryhmämietinnöstä**

### **Lausunnonantajan lausunto**

#### **Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään**

Suomen Psykologiliitto ry pitää työryhmämietinnön tavoitteita nuorisorangaistuksen käytön selkeyttämisestä ja sen vaikuttavuuden vahvistamisesta perusteltuina. Erityisen tärkeänä pidämme mietinnössä korostettua tarvetta tukea nuoren sosiaalista selviytymistä, rikoksetonta elämäntapaa sekä moniammatillisen yhteistyön lisäämistä seuraamusselvityksessä ja täytäntöönpanossa.

Haluamme kuitenkin nostaa esiin muutaman merkittävän huolen, jotka mielestämme tulisi huomioida lainsäädännön jatkovalmistelussa. Jotta tavoitteet toteutuvat, on välttämätöntä:

- varmistaa, että jokaisessa rangaistusmuodossa nuoren kehitysvaihe, mielenterveyteen ja oppimiseen liittyvät ongelmat sekä psyykinen kuormitus huomioidaan ammattilaisten toimesta.
- lisätä psykologipalvelujen saatavuutta

Ilman näitä elementtejä nuorten rikoskierrettä ei pystytä katkaisemaan, vaikka seuraamuksia kehitetään.

Palvelut eivät ole riittävästi integroitu osaksi rangaistusprosessia

Nuoren iän ja kehitystason huomioiminen tuo suhteessa aikuisväestöön omat haasteensa ja tarpeensa myös rikosseuraamusten toimeenpanoon, minkä vuoksi kehityopsykologisen tiedon ja osaamisen hyödyntäminen osana toimeenpanoa on erittäin keskeistä. Nuorisorangaistuksen kohderyhmään kuuluvilla nuorilla esiintyy erityisesti seuraavia ongelmia, ja monesti useampia näistä samanaikaisesti: mielenterveyden häiriöt, neuropsykiatrinen oireilu, kielelliset vaikeudet, oppimisvaikeudet, impulssi- ja tunnesäätelyn vaikeudet, traumahistoria, varhaisten kiintymyssuhteiden puutteita.

Rikostaustaisista nuorista jopa 60 %:lla on kehitykselliseen kielihäiriöön liittyviä puheen tuoton ja/tai ymmärtämisen ongelmia. Lisäksi käytöshäiriödiagnoosin saaneista nuorista hyvin suurella osalla on kielellisiä vaikeuksia. Kielelliset vaikeudet ovat arjessa vaikeasti tunnistettavia, ja varsinkin monen

rikoksilla oireilevan kohdalla niitä todennäköisesti ei ole tunnistettu (Käypä hoito -suositus: Kehityksellinen kielihäiriö). Samoin on tunnistettu ilmiö, että vangeilla esiintyy paljon neurokirjon henkilöitä (ADHD, autismi), ja heidän kohdallaan on havaittu, että tukitoimet ovat lapsuuden ja nuoruuden aikana olleet usein riittämättömät (Vankien terveys ja hyvinvointi 2023: Wattu IV -vankiväestötutkimus).

Nämä ongelmat näkyvät rikoskäyttäytymisen taustalla dokumentin monissa kohdissa, joissa korostetaan mm. rikoserityisen tuen tarvetta, päihde- ja riippuvuusongelmiin puuttumista sekä nuoren elämäntilanteen kokonaisvaltaista selvittämistä, ja niihin on erittäin keskeistä fokusoida nuorisorangaistuksen aikaisessa tuessa. Päihde- ja riippuvuushoidon toteutuminen osana nuorisorangaistusta edellyttää, että palvelut ovat tosiasiallisesti saatavilla.

Koulunkäyntiä ja opiskelun tukemista on käsitelty mietinnössä erittäin niukasti, vaikka käytännössä kaikki sen piiriin kuuluvat nuoret ovat oppivelvollisia. Koska rikostaustaisilla nuorilla on tyypillisesti merkittäviä koulunkäyntivaikeuksia, sekä alidiagnosoituja oppimisvaikeuksia, tulisi yhtenä nuorisorangaistuksen ohessa tehtävänä tukitoimena monessa tapauksessa olla kognitiiviset tutkimukset ja niiden pohjalta laadittu suunnitelma koulunkäynnin, oppimisen ja työllistymisen tukemiseksi.

Myöskään lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian välistä yhteistyötä tai integraatiota prosessiin ei mietinnössä kuvailla konkreettisesti, vaikka moni nuori siirtyy järjestelmästä toiseen.

Psykologien määrä ei vastaa tarpeeseen

Mietintö siis tunnistaa nuorten monialaisen tuen tarpeen ja rikoserityisen osaamisen tärkeyden, mutta ei riittävästi käsittele kehityspsykologisen tiedon hyödyntämistä tai psykologisen tuen systemaattista ja lakisääteistä saatavuutta kaikissa rangaistusmuodoissa. Vaikka mietintö korostaa rikoserityisen osaamisen kehittämistä ja viranomaisyhteistyön lisäämistä, se ei käsittele henkilöstörakennetta riittävän konkreettisesti.

Nykytilassa vankien psykologipalveluiden saatavuus vaihtelee huomattavasti alueittain ja yksiköittäin. Ilman psykologian alan asiantuntijoiden riittävää läsnäoloa Rikosseuraamuslaitoksessa ja Vankiterveydenhuollossa näiden ongelmien tunnistaminen, tarkennat tutkimukset ja asianmukainen tuki jää pirstaleisen palvelujärjestelmän varaan, ja on merkittävä riski, ettei nuoren tarpeisiin tulla nuorisorangaistuksen aikana riittävällä tasolla vastaamaan.

Käytännössä:

- psykologeja on Rikosseuraamuslaitoksessa ja Vankiterveydenhuollossa vähän suhteessa nuorten tarpeisiin
- kehityspsykologiseen osaamiseen erikoistuneita ammattilaisia on vielä vähemmän

Ilman riittävää psykologista osaamista vaarana on, että nuorisorangaistuksen vaikuttavuus heikkenee, vaikka sääntelyä sinänsä kehitetään.

Edellä mainituilla perusteilla esitämme, että lainsäädäntömuutosten jatkovalmistelussa:

1) Kirjataan psykologipalvelut selkeämmin osaksi seuraamusselvitystä ja täytäntöönpanoa seuraavalla tavalla:

a) Psykologin arvio tulisi sisällyttää kaikkiin nuorisorangaistuksen piiriin ohjautuvien seuraamusselvityksiin

Mietintö korostaa seuraamusselvityksen ajantasaisuutta ja moniammatillisuutta (luku 4.1.2 ja 2.5.2), mutta psykologinen arviointi tulisi säätää pakolliseksi silloin, kun:

- nuorella on aiempaa lastensuojeluhistoriaa
- on viitteitä neuropsykiatrisista häiriöistä
- rikos on väkivaltainen, impulsiivinen tai toistuva
- nuoren koulupolku on keskeytynyt.

b) Nuorille tulee turvata psykologipalvelujen saatavuus rangaistuksen aikana ja sen jälkeen

Erityisesti, jos nuorisorangaistus pidennetään kahteen vuoteen, tulee varmistaa, että nuori saa koko tämän ajan:

- säännöllistä psykologista tukea
- tarpeen mukaista mielenterveys- ja päihdehoitoa tai traumaintervention
- tukea tunnesäätelyyn ja käyttäytymisen ohjaukseen.

2) Lisätään nuorisorangaistukseen kuuluvan työssäkäynnin vaihtoehtoksi opiskeluun sitoutuminen, jolloin opintoihin hyvin kiinnittyvän nuoren kohdalla opiskelu voisi korvata ns. yhteiskuntapalvelun osuuden.

Jotta edellä mainitut seikat olisi mahdollista toteuttaa, Rikosseuraamuslaitokseen, Vankiterveydenhuoltoon ja vankiloiden henkilöstöön tarvitaan lisää kehityspsykologista asiantuntijuutta, erityisesti nuorten kehitykseen perehtyneitä psykologeja. Tämä edellyttää, että sääntelyn toimeenpanoon myös kohdennetaan resursseja. Ilman sitä on vaikea toteuttaa työryhmän tavoitetta parantaa nuorisorangaistuksen vaikuttavuutta tai estää uusintarikollisuutta. Lisäksi nuorisorangaistussääntelyn kehittämisen jatkovalmistelussa tulee huomioida myös muut alaikäisiä rikoksentekejiä koskevat vireillä olevat hallituksen esitykset, kuten lastensuojelulakiin esitetty muutos koskien uuden kuntouttavan suljetun laitospalvelun kehittämistä.

Gergov Vera  
Suomen Psykologiliitto - Ammatti- ja yhteiskuntasuhdepäällikkö